

CRNA GORA
SKUPŠTINA

Odbor za ljudska prava i slobode

Broj: 00-65-4/16-130/

Podgorica, 2. decembar 2016. godine

IZVJEŠTAJ

O UČEŠĆU SEKRETARA ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE I SARADNIKA U SEKRETARIJATU ODBORA ZA LJUDSKA PRAVA I SLOBODE NA INTERPARLAMENTARNOJ KONFERENCIJI „NEDISKRIMINACIJA LICA SA INVALIDITETOM U REGIONU PROŠIRENJA EVROPSKE UNIJE“, održanoj u Briselu, 28. i 29. novembra 2016. godine

Sekretar Odbora za ljudska prava i slobode Slava Burić i saradnik u Sekretarijatu Odbora Sonja Jokić učestvovala su, po pozivu Evropskog parlamenta, na Interparlamentarnoj konferenciji „Nediskriminacija lica sa invaliditetom u regionu proširenja EU“, održanoj u Briselu 28. i 29. novembra 2016. godine.

Imajući u vidu činjenicu da do dana održavanja Interparlamentarne konferencije radna tijela Skupštine Crne Gore 26. saziva nijesu bila konstituisana, te objektivnu nemogućnost učešća članova Odbora na Konferenciji, sačinjavanjem ovog Izvještaja se prezentuju ključne diskusije, razmijenjena mišljenja i preporuke sa Konferencije.

Interparlamentarna konferencija koja je dio Programa podrške Evropskog parlamenta parlamentima zemalja u procesu proširenja organizovana je od strane Jedinice za pretpristupne aktivnosti Evropskog parlamenta u saradnji sa Odborom za zapošljavanje i socijalne poslove, Odborom za građanske slobode, pravdu i unutrašnje poslove i Odborom za predstavke.

Pored predstavnika Sekretarijata Odbora za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore, Konferenciji su prisustvovali predstavnici Evropskog parlamenta i Evropske komisije, predstavnici parlamenta Srbije, Bosne i Hercegovine, Albanije, Kosova, Turske i Makedonije, kao i predstavnica Vlade Republike Srbije i predstavnici nevladinih organizacija koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom.

Učesnici Konferencije su bili u prilici da razmijene mišljenja o ulozi parlamenta u regionu proširenja EU u zaštiti prava osoba sa invaliditetom, kao i da se bliže upoznaju sa aktivnostima Evropskog parlamenta u dijelu primjene Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom čiji potpisnik je i Evropska unija, a takođe i u vezi sa implementacijom Evropske strategije za invaliditet za period 2010-2020.

Prvog radnog dana nakon pozdravne riječi predsjedavajuće Konferenciji poslanice Helge Stevens, članice Odbora za građanske slobode, pravdu i unutrašnje poslove, zamjene člana Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove uslijedile su sesije na sledeće teme:

- „Evropska strategija za invaliditet 2010-2020“;
- „Implementacija Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom“;
- „Kreiranje politika EU, implementacija i monitoring: pristup invaliditetu zasnovan na ljudskim pravima“;
- „Invaliditet i diskriminacija: pristup zapošljavanju, javnim službama i obrazovanju“ i
- „Rizik od siromaštva i socijalne isključenosti: rodna perspektiva invaliditeta“.

Drugog dana Konferencije održane su četiri sesije na sledeće teme:

- “Pristup Evropskog parlamenta u postupanju sa invaliditetom: Najbolje prakse”;
- “Razvijanje pristupa bez barijera uslugama prevoza za lica sa invaliditetom”;
- “Finansiranje programa za lica sa invaliditetom: Evropski strukturni i investicioni fond” i
- “Popularizovanje prava lica sa invaliditetom”.

Interparlamentarnu konferenciju „Nediskriminacija lica sa invaliditetom u regionu proširenja EU“ otvorila je **Helga Stevens, poslanica Evropskog parlamenta, članica Odbora za građanske slobode, pravdu i unutrašnje poslove i zamjena člana u Odboru za zapošljavanje i socijalne poslove**, koja se učesnicima Konferencije obratila na gestovnom jeziku.

Istakla je da će sa zadovoljstvom razgovarati sa poslanicima iz pet zemalja proširenja Evropske unije o izazovima sa kojima se suočavaju lica sa invaliditetom i mjerama koje se preduzimaju u zabrani diskriminacije i zaštiti njihovih prava. Informisala je učesnike da do dana održavanja Konferencije nijesu konstituisana radna tijela Skupštine Crne Gore i da zbog pregovora o formiranju nove Vlade Konferenciji ne prisustvuju poslanici Skupštine Crne Gore, a da poslanici iz Bivše Jugoslovenske Republike Makedonije ne prisustvuju zbog parlamentarnih izbora zakazanih za 11. decembar 2016. Podsjetila je da Konferenciju prate službenici ova dva parlamenta koji će o njenom toku i zaključcima izvijestiti nadležne političke autoritete u njihovim zemljama.

Najavila je da će fokus Konferencije biti na Evropskoj strategiji za invaliditet i Konvenciji Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom, a posebno će se razgovarati o invaliditetu iz ugla ljudskih prava i rodne dimenzije.

Georg Fischer, direktor za socijalne poslove u Generalnom direktoratu za zapošljavanje Evropske komisije je govorio o *Evropskoj strategiji za invaliditet 2010-2020*. Saopštio je da je ovo sedmica važnih događaja koji se organizuju povodom međunarodnog dana osoba sa invaliditetom, naglašavajući da se ove godine obilježava i desetogodišnjica od usvajanja Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom. Donošenje Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom u decembru 2006. godine predstavlja nadu za oko milijardu osoba sa invaliditetom. Naglasio je da je Evropska unija 2007. godine potpisala ovu Konvenciju i da je proteklo šest godina od kada je ona stupila na snagu na nivou Evropske unije. Evropska strategija za invaliditet predstavlja najvažniji instrument za primjenu Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom na nivou EU. Naveo je da su Evropska unija, odnosno Evropski parlament i Evropska komisija posvećeni poštovanju Konvencije.

Georg Fischer je saopštio da je sada pravo vrijeme da se analizira kakvi su rezultati postignuti implementacijom Evropske strategije za invaliditet i da Evropska komisija priprema srednjeročni izvještaj. Upoznao je učesnike Konferencije da su u pripremi tog izvještaja sprovedli javne konsultacije u koje su uključili vlade država članica i građane kako bi dobili njihova mišljenja o do sada realizovanim aktivnostima. Oko 1 500 odgovora i povratnih informacija će im poslužiti za identifikovanje ključnih problema i izazova. Saopštio je da su konsultacije pokazale da pored učinjenog ima još dosta stvari koje bi trebalo uraditi u cilju unapređenja položaja lica sa invaliditetom. Između ostalog, lica sa invaliditetom se suočavaju sa teškoćama kada žele da pređu u drugu državu članicu Evropske unije. Mnogi su ukazali i na nedostatak političke volje i razumijevanja za lica sa invaliditetom.

Fischer je ukazao na ključne barijere sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom u Evropskoj uniji, među kojima su: manjak jednakih mogućnosti na evropskom tržištu rada,

nedostatak jednakog pristupa prevozu i činjenicu da je inkluzivno obrazovanje još uvijek slabo razvijeno u mnogim državama članicama EU. Saopštio je da su djeca sa smetnjama u razvoju od samog početka u lošijem položaju u odnosu na zdravu djecu i da u nekim zemljama treba uložiti dodatne napore na unapređenju sistema inkluzivnog obrazovanja.

Najavio je da će na osnovu konsultacija u decembru ove godine sačiniti Izvještaj o implementaciji Evropske strategije za invaliditet. Izvještaj će se uglavnom bazirati na uočenim nedostacima i sadržaće preporuke i zaključke za unapređenje stanja. Naglasio je da Evropska unija i države članice dijele odgovornost u pogledu sprovođenja Evropske strategije za invaliditet. Mnoge od izazova države članice ne mogu same riješiti, ali je tu Evropska unija koja treba da im pruži podršku i koordinira aktivnosti. Izrazio je nadu da će se kroz podizanje svijesti i realizaciju brojnih aktivnosti brže djelovati, naglašavajući da Evropska unija može da pomogne i u finansiranju aktivnosti usmjerenih na poboljšanje položaja lica sa invaliditetom. Važnim smatra činjenicu da Evropska komisija može da pomogne nevladinim organizacijama koje se bave promocijom i zaštitom prava osoba sa invaliditetom, jer EK posjeduje finansijska sredstva koja može da opredijeli za finansiranje projekata. Saopštio je da se nekada i sa malim finansijskim sredstvima može uraditi mnogo. Bitno je da lica sa invaliditetom imaju svoj glas na evropskom nivou i da se njihov glas čuje.

Razumijevanje koncepta invaliditeta se fundamentalno promijenilo, jer su lica sa invaliditetom nekada bila objekat o kojem su uglavnom drugi odlučivali, dok od usvajanja Konvencije postaju legitimni vlasnici prava. U tom smislu Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom je bila katalizator promjena. Saopštio je da još uvijek svi moramo da se borimo za ovaj novi pristup, jer promjena jeste borba o kojoj se mora pričati i koju treba demonstrirati. Propovijedanje promjena u pristupu prema licima sa invaliditetom ne promovišu samo Evropska komisija i Evropski parlament, već i brojne druge institucije, među kojima i Evropski društveni fond koji može da pomogne zemlje članice, što će biti i prioritet u njegovom djelovanju u narednom periodu. Mišljenja je da je Evropski društveni fond i do sada značajno doprinio poboljšanju situacije.

Prema zvaničnim podacima, jednu šestinu mladih u EU čine osobe sa invaliditetom koje ne mogu da nađu svoje mjesto na tržištu rada. Kada je riječ o pristupačnosti za lica sa invaliditetom, Fischer je saopštio da je donešen Akt o pristupačnosti proizvoda i usluga čiji je cilj da lica sa invaliditetom dobiju veću dostupnost proizvodima i uslugama na tržištu EU. Saopštio je da je ostvaren napredak u slobodi kretanja i podsjetio na tzv. Evropsku legitimaciju za lica sa invaliditetom donešenu 2016. godine koju je već potpisalo osam država. Takođe, naglasio je da se u svim zemljama Evropske unije promovise prelazak sa života u institucijama na život u zajednici.

Govoreći o rodnoj dimenziji, Fischer je saopštio da su žene sa invaliditetom dvostruko ili višestruko diskriminisane i da su rizici za njih još veći. Smatra da ženama sa invaliditetom treba obezbijediti veću pomoć i podršku u svim domenima, a u tom djelovanju Evropska komisija je važan partner. Naglasio je da se žene pri ostvarivanju svojih osnovnih prava i sloboda, kao što su pravo na pristup obrazovnim uslugama i zapošljavanje, suočavaju sa znatnim preprekama, što može dovesti do društvene isključenosti i psiholoških trauma.

U okviru drugog panela na temu „**Implementacija Konvencije UN o pravima lica sa invaliditetom**“ govorili su: Helga Stevens, poslanica Evropskog parlamenta, izvjestilac Evropskog parlamenta za Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom, John Patrick Clarke, blagajnik Evropskog foruma za invaliditet i Borislav Bojić, poslanik Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, predsjednik Zajedničke komisije za ljudska prava.

Poslanica Evropskog parlamenta Helga Stevens je saopštila da su zemlje koje ratifikuju Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom u procesu praćenja od strane Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom. Stručni odbor Ujedinjenih nacija zahtijeva od država dostavljanje izvještaja o implementaciji Konvencije u kojima je sadržano sve ono šta Vlada i Skupština preduzimaju u toj oblasti. Nakon dostavljanja izvještaja predstavnici nadležnih državnih organa se pozivaju u Ženevu na slušanje nakon čega Odbor upućuje državi preporuke i izdaje izvještaj.

Poslanica Stevens je saopštila da je Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom prvi međunarodni ugovor o ljudskim pravima koji je ratifikovala Evropska unija, potpisalo je svih 28 država članica EU, dok je njih 27 istu ratifikovalo. Evropska unija je jedina regionalna organizacija koja je to učinila. Navela je da je i Evropska unija prošla proces monitoringa pred Komitetom UN-a i da je Evropska komisija bila organ Evropske unije koji je komunicirao sa Ujedinjenim nacijama, dok je Evropski parlament izglasao pokretanje pregovora sa UN Komitetom. Bio je to prvi put da je tijelo UN-a pratilo da li EU ispunjava svoje međunarodne obaveze na području ljudskih prava, a u u zaključnim napomenama Komiteta UN-a za prava osoba sa invaliditetom o sprovođenju Konvencije u Evropskoj uniji, objavljenim 2015. godine poslata je snažna poruka o predanosti Evropske unije pitanjima jednakosti i poštovanju ljudskih prava. S druge strane, utvrđen je i niz smjernica za mjere u području zakonodavstva i kreiranja politika koje spadaju u područje djelovanja Evropske unije. Saopštila je da su u Evropskom parlamentu imali javna slušanja i da su saradivali sa Evropskim forumom za invaliditet. Pristup javnim slušanjima bio je omogućen i licima sa invaliditetom koja su mogla da učestvuju u raspravi. Smatra da licima sa invaliditetom treba obezbijediti bolje uslove u pogledu pristupačnosti, smještaja i izražavanja.

Helga Stevens je svoje izlaganje zaključila rekavši da institucije Evropske unije treba da budu primjer najboljih praksi koje se preduzimaju na zaštiti prava osoba sa invaliditetom u skladu sa Konvencijom. Veoma je važno što je Evropski parlament u julu 2016. godine usvojio Rezoluciju o sprovođenju Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom uz poseban osvrt na zaključne napomene Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom.

John Patrick Clarke, blagajnik Evropskog foruma za invaliditet je saopštio da je Irska jedina zemlja Evropske unije koja još uvijek nije ratifikovala Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom. Naveo je da Evropski forum za invaliditet okuplja oko 80 miliona lica sa invaliditetom, da imaju nacionalne savjete u svim zemljama članicama Evropske unije i da blisko saraduju sa nevladinim organizacijama koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom. Takođe, imaju i posmatrače iz zemalja koje nijesu članice Evropske unije. Upoznao je učesnike Konferencije da će Evropski forum za invaliditet kojim upravljaju osobe sa invaliditetom i njihove porodice sledeće godine obilježiti 20 godina postojanja. Saopštio je da je u Evropskom parlamentu formirana grupa koja se zalaže za poštovanje prava osoba sa invaliditetom, a osnovana je i Mreža koja radi na unapređenju sprovođenja Konvencije. Podsjetio je na važnost člana 3 Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom kojim su definisana načela Konvencije i člana 4 kojim se propisuju obaveze za države potpisnice Konvencije. Podsjetio je da je UN Komitet 2013. godine uputio preporuke po kojima EU treba da poboljša položaj lica sa invaliditetom.

John Patrick Clarke je saopštio da su i sve zemlje kandidati za članstvo u EU ratifikovale Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom. Naveo je da su u periodu od 2005. do 2007. godine realizovali dva projekta na Zapadnom Balkanu i to u Albaniji i Bosni i Hercegovini i Makedoniji i Srbiji u cilju podizanja kapaciteta organizacija za zaštitu lica sa invaliditetom. Naglasio je da je Evropski forum za invaliditet ove godine saradivao sa UNICEF-om radi zaštite prava djece sa invaliditetom.

Na kraju izlaganja Clarke je predstavio preporuke Evropskog foruma za invaliditet za zemlje Zapadnog Balkana navodeći da:

- u Albaniji treba da se stvore uslovi koji bi omogućili finansijsku nezavisnost organizacija osoba sa invaliditetom;
- u Crnoj Gori treba da se osnaži jedinstvo pokreta organizacija osoba sa invaliditetom i da se vladini i nevladini akteri uključe u inkluziju osoba sa invaliditetom;
- u Bosni i Hercegovini postoji duboki razdor među organizacijama osoba sa invaliditetom zbog čega je unapređenje dijaloga veoma važno;
- u Srbiji je potrebno uložiti dodatne napore na boljem očuvanju prava osoba sa invaliditetom u politikama države;
- na Kosovu treba uspostaviti saradnju sa profesionalcima i organizacijama lica sa invaliditetom;
- u Makedoniji osobe sa invaliditetom treba da rade zajedno, nezavisno od njihove nacionalne pripadnosti i
- u Turskoj treba poboljšati konsultacije na nivou organizacija lica sa invaliditetom.

Blagajnik Evropskog foruma za invaliditet je naglasio da njegova organizacija želi da pomogne organizacijama koje se bave zaštitom prava lica sa invaliditetom i najavio da za dvije nedjelje putuje u Crnu Goru i Kosovo gdje će se sastati sa predstavnicima UNICEF-a i organizacija koje se bave zaštitom prava lica sa invaliditetom.

Predsjednik Zajedničke komisije za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine Borislav Bojić je podsjetio da su prava osoba sa invaliditetom utvrđena nizom međunarodnih dokumenata koje je ratifikovala Bosna i Hercegovina i koji imaju ustavnu snagu, jer su ratifikovna dokumenta dio njihovog Ustava. Saopštio je da je Bosna i Hercegovina 2009. ratifikovala Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom, a stupila je na snagu 2010. Naglasio je da Zajednička komisija za ljudska prava Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine posvećuje značajnu pažnju problemima sa kojima se susreću osobe s invaliditetom. Podsjetio je da Zajednička komisija svake godine, u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice, nevladinim organizacijama, udruženjima i međunarodnim organizacijama obilježava 3. decembar- Međunarodni dan osoba sa invaliditetom. Naveo je i da postoji značajan angažman drugih institucija na nivou Bosne i Hercegovine u čijoj je nadležnosti ovo pitanje. Vijeće ministara Bosne i Hercegovine je u cilju osiguravanja koordinacije i jačanja saradnje svih nivoa vlasti i promocije ljudskih prava osoba sa invaliditetom uspostavilo Vijeće za osobe sa invaliditetom, ali su ovlašćenja Vijeća i resursi nedovoljni da osiguraju kvalitetniji položaj ove populacije u Bosni i Hercegovini. Takođe, donešene su Strategija za izjednačavanje mogućnosti osoba sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini za period 2011-2015. godina i Strategija unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj za period 2010-2015. Ovim strategijama su se opredijelili za novi pristup invaliditetu utemeljen na ljudskim pravima i socijalnom modelu. U toku su aktivnosti na izradi novih strategija u ovoj oblasti, kao i na izradi Strategije za ljudska prava s obzirom da su pomenute već istekle.

Bojić je ocijenio da se osobe sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini koje predstavljaju 10-15% ukupnog stanovništva još uvijek suočavaju sa mnoštvom prepreka u pristupačnosti, obrazovanju, zapošljavanju, stanovanju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, te spadaju u najugroženiju i najranjiviju kategoriju društva. Saopštio je da je Ombudsman 2010. godine sačinio Specijalni izvještaj o pravima osoba sa invaliditetom, a ove godine Specijalni izvještaj o pristupačnosti radnih prostora za osobe sa invaliditetom. Po preporukama Ombudsmana BiH treba da osigura jednake mogućnosti u ostvarivanju prava osoba sa invaliditetom, ujednači praksu u

primjeni zakona i jasno definiše djelokrug javnih organa vlasti u entitetima, distriktu, kantonima, gradovima i opštinama koje rade sa licima sa invaliditetom. Takođe, neophodno je osigurati dosljednu primjenu do sada donesenih propisa o osobama sa invaliditetom, te postići bolju koordinaciju, razmjenu informacija i iskustava svih organa vlasti, kao i nevladinih organizacija, koje se bave pitanjima lica sa invaliditetom.

Tokom debate Irena Radinović, zamjenica menadžera u Timu za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Republike Srbije je upitala Gerga Fischera, direktora za socijalne poslove Evropske komisije da li postoji set zajedničkih indikatora kojima se mjeri napredak određene zemlje u zaštiti prava osoba sa invaliditetom. Fischer je odgovorio da postoje određeni indikatori, ali je zamolio da se sačeka izvještaj o srednjeročnom pregledu implementacije Evropske strategije za invaliditet. Poslanik iz Parlamenta Turske Serkam Bayram je mišljenja da bi trebalo govoriti o pozitivnoj diskriminaciji osoba sa invaliditetom, navodeći da je u Turskoj 2005. godine donešen Zakon koji je omogućio napredak u zapošljavanju ovih lica. To je dovelo do značajnih pozitivnih promjena u društvu, o čemu svjedoče i podaci da je 2005. godine u njihovoj državnoj upravi radilo 5 000 lica sa invaliditetom, a sada ih je oko 40 000. Poslanica Evropskog parlamenta Helga Stevens je saopštila da je pozitivna diskriminacija osjetljiva tema i da u Evropi pozitivna diskriminacija trenutno nije dozvoljena. Evropski sud pravde je prekinuo praksu pozitivne diskriminacije prema ženama. Koncept nediskriminacije podrazumijeva da osobu ne treba gledati na osnovu invaliditeta, već na osnovu njenih znanja, vještina, talenta i sposobnosti. Smanjenje diskriminacije u nekim zemljama se podstiče na različite načine, a između ostalog i uvođenjem sistema kvota. U Belgiji postoji sistem kvota, a u praksi se dešava da osobe sa invaliditetom budu zaposlene od strane Vlade, ali na radnim mjestima na nižem nivou i zapošljavaju ih po osnovu njihovog invaliditeta, a ne zbog stručnosti.

U okviru trećeg panela na temu „*Kreiranje politika EU, implementacija i monitoring: pristup invaliditetu zasnovan na ljudskim pravima*“ govorili su: Cecelia Wikström, poslanica Evropskog parlamenta, predsjednica Odbora za peticije, članica Odbora za građanske slobode, pravdu i unutrašnje poslove i Marija Janjušević, poslanica Narodne skupštine Republike Srbije, članica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova.

Cecelia Wikström, poslanica Evropskog parlamenta, predsjednica Odbora za peticije i članica Odbora za građanske slobode, pravdu i unutrašnje poslove je saopštila da je Odbor za peticije duboko uključen u aktivnosti na zaštiti prava osoba sa invaliditetom. Podsjetila je da je Evropska unija ratifikacijom Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom dala obećanje građanima Evrope da će djelovati u skladu sa načelima Konvencije kojom su postavljeni temelji u ovoj oblasti, ali i utvrđene obaveze i dužnosti država potpisnica. Ocijenila je da Konvencija ima potencijal da doprinese poboljšanju položaja lica sa invaliditetom. Smatra da se moraju srušiti sve prepreke koje sprečavaju osobe sa invaliditetom da u potpunosti učestvuju u društvenom životu.

Poslanica Wikström je podsjetila da se u Evropskom parlamentu tri odbora bave pravima osoba sa invaliditetom i to: Odbor za zapošljavanje i socijalne poslove, Odbor za građanske slobode, pravdu i unutrašnje poslove i Odbor za peticije, dok je međuparlamentarna grupa koja se bavi pitanjima lica sa invaliditetom u Evropskom parlamentu osnovana 1980. Odbor za peticije je nadležan da prima i razmatra peticije od svakog građanina Evropske unije i u ovoj konkretnoj oblasti Odbor ima za cilj da obezbijedi zaštitu od kršenja prava garantovanih Konvencijom u državama članicama. Naglasila je da Odbor za peticije dobija veliki broj peticija u kojima se ukazuje na kršenje prava lica sa invaliditetom. Osim njihovog razmatranja, Odbor organizuje i

studijske posjete članicama Evropske unije kako bi se poslanici uvjerali kakvo je stanje na terenu, pa su nedavno posjetili Slovačku.

Predsjednica Odbora za peticije je saopštila da je za vrijeme predsjedavanja ovim Odborom uradila nekoliko neuobičajenih aktivnosti. Primjera radi, tokom predsjedavanja Luksemburga Evropskoj uniji bavili su se problemima slijepih i slabovidnih lica, pa je Premijeru Luksemburga uputila pismo na Brajevom pismu, jer je željela da vidi njegovu reakciju kada dobije takav dopis. Mišljenja je da treba promovisati proaktivnu ulogu u pristupu osobama sa invaliditetom i preduzimati aktivnosti na podizanju svijesti. Osobama sa invaliditetom trebalo bi omogućiti veći pristup zapošljavanju, jer bi bili osnaženi.

Poslanica Wikström je ukazala da su u ovom trenutku na nivou Evropske unije tri akta ključna za prava osoba sa invaliditetom i to: Evropski akt o pristupačnosti proizvoda i usluga, Ugovor iz Marakeša i Evropska strategija za invaliditet za period 2010-2020. Podsjetila je da Ugovor iz Marakeša iz 2013. godine zahtijeva od država članica da u svom nacionalnom zakonodavstvu u području autorskog prava definišu izuzetke i ograničenja isključivog autorskog prava kojima će biti omogućeno da se objavljena autorska djela bez složenih postupaka regulisanja autorskih prava reprodukuju, distribuiraju i stavljaju na raspolaganje javnosti u formatima koji su prilagođeni potrebama slijepih, osobama s oštećenjem vida ili osobama koje imaju poteškoća u korišćenju štampanih materijala.

Poslanica Marija Janjušević, članica Odbora za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova Narodne skupštine Republike Srbije je naglasila da položaj osoba sa invaliditetom treba posmatrati iz ugla zaštite ljudskih prava i da se svaka država mora boriti protiv diskriminacije ovih lica. Prema podacima sa popisa stanovništva u Srbiji 2011. godine, oko 8% ukupnog stanovništva činile su osobe sa invaliditetom, dok 58,2% osoba sa invaliditetom čine žene. Smatra da je obaveza države da obezbijedi jednak tretman ovim licima kao i svim drugim građanima. Istakla je da je pitanje zaštite najranjivijih grupa stanovništva izašlo iz sjenke i postignuta je njihova vidljivost u društvu, a preduzete su i značajne mjere na unapređenju zakonodavnog okvira. Ukazala je da su najvažniji zakoni koje je Narodna skupština Republike Srbije usvojila u ovoj oblasti: Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, Zakon o upotrebi znakovnog jezika, Zakon o kretanju uz pomoć psa vodiča, Zakon o zaštiti lica sa mentalnim smetnjama i Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom. Takođe, upoznala je učesnike Konferencije da je u toku priprema nove strategije za unapređenje položaja osoba sa invaliditetom koja će se bazirati na preporukama i zaključcima Komiteta UN upućenim Srbiji u maju 2016. godine. Strategija treba da sadrži konkretne mjere za razvoj službi podrške osobama sa invaliditetom u lokalnim sredinama, obezbjeđivanje punog pristupa sistemu zdravstvene zaštite, dalje podsticanje razvoja inkluzivnog obrazovanja, podršku zapošljavanju osoba sa invaliditetom, kao i obezbjeđivanje socijalne zaštite osoba sa invaliditetom i njihovih porodica.

Poslanica Janjušević je saopštila da skupštinska radna tijela Odbor za ljudska i manjinska prava i ravnopravnost polova i Odbor za rad, socijalna pitanja, društvenu uključenost i smanjenje siromaštva preduzimaju brojne aktivnosti na zaštiti prava osoba sa invaliditetom. Navela je da je Odbor za rad, socijalna pitanja, društvenu uključenost i smanjenje siromaštva obrazovao Radnu grupu za osnaživanje osoba sa invaliditetom u politici. Ukazala je na značaj saradnje sa udruženjima i organizacijama koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom i navela da su predstavnici organizacija koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom učestvovali na brojnim sjednicama i javnim slušanjima koja su organizovana od strane nadležnih radnih tijela Skupštine.

Poslanica Janjušević je saopštila da je Zaštitnik građana pripremio “Mapu puta deinstitucionalizacije u Republici Srbiji” koja ima za cilj vraćanje osoba sa invaliditetom iz zatvorenih institucija i izolacije u porodicu i otvorene zajednice. Takođe, saopštila je da se prema podacima iz najnovijeg Izvještaja Zaštitnika građana od ukupnog broja pritužbi 14% odnosi na diskriminaciju po osnovu invaliditeta. Postoje i brojni rizici socijalne isključenosti ovih lica zbog čega je u narednom periodu neophodno njihovo punopravno uključivanje u društvo kako ne bi bili samo korisnici pomoći, već svojim znanjem, vještinama i kreativnim idejama doprinosili zajednici.

U raspravi su učestvovali: Mytaher Haskuka, član Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova, Hacı Ahmet Ozdemir, poslanik Parlamenta Turske i Cecilia Wikström, poslanica Evropskog parlamenta.

Poslanik Haskuka je saopštio da je nediskriminacija i obezbjeđivanje pristupačnosti za osobe sa invaliditetom veoma važno, ali i da same osobe sa invaliditetom moraju imati određena znanja i vještine kada žele da se zaposle. U Prištini djeca sa autizmom pohađaju redovne osnovne škole, ali su im potrebni posebno obučeni nastavnici, pa su zbog nedovoljnog broja takvih nastavnika prinuđeni da pohađaju dvije osnovne škole u kojima postoji adekvatan nastavni kadar. Tek nakon sticanja adekvatnog obrazovanja može se očekivati da osobe sa invaliditetom budu samostalnije. Djeca sa invaliditetom i njihovi roditelji se često suočavaju sa problemima u prevozu do škole. U cilju preduzimanja daljih aktivnosti na poboljšanju položaja osoba sa invaliditetom zemljama regiona treba obezbijediti i određenu finansijsku pomoć.

Poslanik Hacı Ahmet Ozdemir iz Turske je upitao zašto je Evropski parlament 24. novembra 2016. donio Rezoluciju kojom je osudio Tursku i izrazio je nadu da će taj problem biti riješen na samitu šefova država i vlada u decembru ove godine.

Poslanica Evropskog parlamenta Wikström je saopštila da Turska nije ispunila jedan broj uslova koje su od nje zahtijevali, jer su nakon puča u Turskoj zabilježeni prekršaji i nepoštovanje osnovnih ljudskih prava. Ukazala je da je Evropski parlament donio pomenutu Rezoluciju shodno ovlašćenjima i nadležnostima kojima raspolaže. Saopštila je i da novi turski antidiskriminacioni zakoni treba da budu ispitani u Evropskom parlamentu i naglasila da u Turskoj ne treba da važe drugačiji režimi u odnosu na ostale zemlje. Navela je da su u svim političkim grupama u Evropskom parlamentu sa zaprepašćenjem dočekali nedavne izjave turskog premijera kada je saopštio da će Turska otvoriti granice i da će izbjeglice preplaviti Evropu i pomenuo namjeru raspisivanja referenduma o ponovnom uvođenju smrtne kazne. Podsjetila je da sve zemlje prije nego počnu pregovore sa Evropskom unijom moraju ukinuti smrtnu kaznu.

Turski poslanik je pojasnio da se u martu planira referendum u vezi sa predsjedničkim sistemom i da bi ponovno uvođenje smrtne kazne zahtijevalo promjenu Ustava. U vezi sa izbjeglicama, saopštio je da je riječ o Sporazumu o readmisiji između Turske i EU i naglasio da će Turska kao i do sada ispunjavati svoje obaveze.

U okviru četvrte sesije na temu **“Invaliditet i diskriminacija: pristup zapošljavanju, javnim uslugama i obrazovanju”** govorili su: Ádám Kósa, poslanik Evropskog parlamenta, član Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove, Luk Zelderloo, generalni sekretar Evropske agencije pružalaca usluga za lica sa invaliditetom i Hacı Ahmet Özdemir, član Odbora za nacionalno obrazovanje, kulturu, mlade i sport Velike narodne skupštine Turske.

Poslanik Evropskog parlamenta Ádám Kósa, član Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove je govorio na znakovnom jeziku, a akcenat njegovog izlaganja bio je na Evropskom aktu o pristupačnosti i zakonodavnom paketu o pristupačnosti. Saopštio je da države članice EU imaju nezavisnost po pitanju uređenja obrazovanja, ali da osobama sa invaliditetom treba da garantuju nediskriminaciju. Naglasio je da se pristupačnost ne tretira na isti način u svim

državama članicama Evropske unije. Primjera radi, u Mađarskoj odakle je i on, gluvonijema osoba ima pravo na besplatno prevođenje na znakovni jezik, dok u Italiji to pravo je obezbijeđeno samo ukoliko zahtijeva troškove do određenog iznosa novca. Podsjetio je da je 2010. godine Evropska komisija predložila Strategiju za invaliditet i da je tada obećala da će donijeti Akt o pristupačnosti kojim će biti propisani minimalni standardi u oblasti pristupačnosti za osobe sa invaliditetom. Taj Akt je donešen 2015. godine. Njime se propisuje način na koji se usluge i proizvodi moraju učiniti dostupnim licima sa invaliditetom. Poslanik Ádám Kósa je saopštio da nije oduševljen ovom idejom pristupačnosti, jer se ona ne odnosi na sve osobe sa invaliditetom. Cilj Akta je bolje funkcionisanje unutrašnjeg tržišta čime se kompanijama olakšava da osobama sa invaliditetom obezbijede pristupačne proizvode i usluge preko granice. Poslanik Kósa smatra da treba obezbijediti razumnu pristupačnost, odnosno da osobe sa invaliditetom mogu da odaberu proizvode i usluge koje im odgovaraju, a da to ne bude opterećenje za pružaoce usluga. Nevladine organizacije koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom žele da ovdje bude uključen i saobraćaj.

Poslanik Kósa je naglasio da su obrazovanje, zapošljavanje i pristupačnost ključni za ispunjen život osoba sa invaliditetom. Smatra da više sredstava treba izdvajati za obezbjeđivanje inkluzivnog obrazovanja, kao i da licima sa invaliditetom treba omogućiti pristupačnost tržištu rada. U mnogim državama osobe sa invaliditetom rade u nekim zaštićenim zanimanjima, a to treba da bude samo prelazno rješenje do omogućavanja njihovog zaposlenja u svim oblastima. Poslanik Kósa je istakao da se zalaže da im se obezbijedi standardan pristup tržištu rada kao i za ostale građane.

Luk Zelderloo, generalni sekretar Evropske agencije pružalaca usluga za lica sa invaliditetom je saopštio da Agencija okuplja 11.000 pružalaca usluga u oblasti zdravstva, rehabilitacije, socijalne zaštite i pruža 45 različitih usluga. Ne djeluju samo na nivou Evropske unije, već pokušavaju da pokriju svih 47 država članica Savjeta Evrope. Mišljenja je da je obezbjeđivanje pristupačnosti ključno za osobe sa invaliditetom kako bi mogli živjeti kao i ostali građani. Veoma je bitno da se licima sa invaliditetom prilazi sa stanovišta ljudskih prava, a ne sa medicinskog pristupa. Saglasan je sa prethodnim govornicima da je potrebno stvoriti uslove u kojima osobe sa invaliditetom neće biti pasivni korisnici njege, već aktivni društveni subjekti, korisnici prava i obaveza.

Pojasnio je da se Agencija bavi pružanjem usluga i nastoji da u ranoj fazi razvoja pruži podršku djeci i njihovim porodicama kako bi mogli aktivno učestvovati u društvu. Ukoliko dijete počne da se odvojeno obrazuje, šanse da se ono vrati redovnom obrazovanju jednake su nuli. U sferi obrazovanja još uvijek postoji nedovoljno kvalifikovano osoblje i brojne predrasude i shvatanja da djeca sa invaliditetom ne mogu da prate redovni nastavni program. Smatra da je dodatne napore neophodno uložiti u poboljšanje inkluzivnog obrazovanja, obuke nastavnog osoblja, donošenje fleksibilnijih nastavnih planova i programa, a bitno je izdvojiti i određena finansijska sredstva. Veoma je važna saradnja sa poslovnim svijetom, jer period od završetka školovanja do zaposlenja treba da bude kratak. U pogledu zaposlenja osoba sa invaliditetom ključna su četiri elementa i to: saradnja sa državom, ciljano djelovanje za osobe sa invaliditetom, podrška osobama sa invaliditetom i poslodavcima i razvoj tehnologija kojima će se doprinijeti uklanjanju prepreka. Pružanje direktne pomoći osobama sa invaliditetom treba da bude razvijeno u školama i u kolektivima gdje rade. Veoma su važne inovacije, prekogranična saradnja i razmjena dobrih praksi koje svaka od zemalja posjeduje u određenoj oblasti.

Generalni sekretar Evropske agencije pružalaca usluga za lica sa invaliditetom je zaključio da su se ranije osobe sa invaliditetom dovodile tamo gdje mogu da dobiju određene usluge, a sa

donošenjem Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom taj koncept se mijenja, pa sada usluge treba dovesti do njih.

Hacı Ahmet Özdemir, član Odbora za nacionalno obrazovanje, kulturu, mlade i sport Velike narodne skupštine Turske je saglasan da je veoma važno da osobe sa invaliditetom ne budu korisnici socijalne pomoći, već aktivni članovi društva. Zbog toga je bitno ulagati u inkluzivno obrazovanje i iskoristiti njihova znanja i talenat prilikom zaposlenja. Smatra da u brojnim državama još uvijek postoji pasivan pristup prema osobama sa invaliditetom, a njihovi kapaciteti se ne uvažavaju u dovoljnoj mjeri. Ako želimo da diskriminacija ne postoji, potrebno je da budemo svjesni gdje se društvo nalazi i da preduzmemo mjere i aktivnosti na eliminaciji diskriminacije. U kojoj mjeri će se osoba sa invaliditetom uključiti u društvene tokove zavisi od nje same, njene porodice, društva i države.

Poslanik Hacı Ahmet Özdemir je saopštio da je u Turskoj Ustavom zabranjena diskriminacija, a da su 2014. godine donijeli i odgovarajući zakon. Kada je riječ o praksi, naveo je da u javnom sektoru imaju kvote za osobe sa invaliditetom. Do 2002. godine u javnom sektoru bilo je zaposleno samo 5 700 osoba sa invaliditetom, dok ih je sada deset puta više. Takođe, i u privatnom sektoru je povećan broj zaposlenih osoba sa invaliditetom. Naknade za lica sa invaliditetom koja nijesu sposobna za rad u značajnoj mjeri su uvećane. Broj djece i studenata sa invaliditetom koji pohađaju redovnu nastavu se povećao sa 53 000 na 248 000. Obezbijeđen im je besplatan prevoz od kuće do škole. Smatra da osobe sa invaliditetom treba da dobiju jeftinije autobuske karte, popust na avio prevoz, usluge mobilne telefonije, internet, pijaću vodu i slično kako bi se poboljšao kvalitet njihovog života.

U raspravi su učestvovali: Mexhide Mjeku Topali, članica Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova, Nenad Rašić, drugi potpredsjednik Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova i Luk Zelderloo, generalni sekretar Evropske agencije pružalaca usluga za lica sa invaliditetom.

Poslanica Mexhide Mjeku Topali je upitala da li postoji evropska direktiva koja se odnosi na dodjelu sredstava, posebno na dodjelu sredstava za djecu sa invaliditetom. Interesovalo je i da li Evropska agencija pružalaca usluga za lica sa invaliditetom saraduje sa nekom organizacijom sa Kosova.

Poslanik Nenad Rašić je ukazao da na Kosovu imaju dobar Zakon kojim se reguliše zapošljavanje osoba sa invaliditetom, ali se on ne primjenjuje. Njime je propisano da poslodavci koji imaju preko 50 zaposlenih treba da zaposle najmanje 2% osoba sa invaliditetom. U pojedinim oblastima, kao što je teška industrija ova lica je nemoguće zaposliti.

Luk Zelderloo, generalni sekretar Evropske agencije pružalaca usluga za lica sa invaliditetom je saopštio da nemaju partnerske organizacije u svih 47 država članica Savjeta Evrope, već u 33 države, među kojima su Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora. Istakao je da je zanimljivo da je jedan od najvećih poslodavaca osoba sa invaliditetom Mc Donald's. Najavio je da sledeće godine u Crnoj Gori planiraju da organizuju evropsku konferenciju pružalaca usluga za osobe sa invaliditetom.

U okviru poslednjeg panela prvog radnog dana na temu **“Rizik od siromaštva i socijalne isključenosti: rodna perspektiva invaliditeta”** govorili su: Kostadinka Kuneva, poslanica Evropskog parlamenta, članica Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove i Vasilika Hysi, poslanica, predsjednica Pododbora za ljudska prava u Parlamentu Albanije.

Kostadinka Kuneva, poslanica Evropskog parlamenta, članica Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove je saopštila da su žene sa invaliditetom i njihove porodice višestruko diskriminisane u brojnim sferama života. Kao primjer, navela je da poslanice

Evropskog parlamenta sa invaliditetom imaju isto vrijeme za učešće u debati kao i ostali poslanici. Za žene sa invaliditetom višestruko su teže i druge aktivnosti, kao što su rađanje djece i njihov odgoj, pa država mora da odigra ključnu ulogu u poboljšanju njihovog položaja. Deset puta su veće šanse da će žena sa invaliditetom biti izložena nasilju u odnosu na druge žene. Žene sa invaliditetom su češće žrtve seksualnog nasilja. Ekstremnim siromaštvom su takođe više pogođene. Naglasila je da Evropski parlament i nacionalni parlamenti moraju da imaju aktivniju ulogu u zaštiti žena sa invaliditetom. Upoznala je učesnike Konferencije i sa ličnim iskustvom navodeći da je kao žena sa invaliditetom i samohrana majka bila žrtva porodičnog nasilja. Potrebno je uložiti veće napore na informisanju osoba sa invaliditetom o njihovim pravima, a takođe je neophodno razviti integrisan pristup za ove osobe, dok Evropska unija treba da preuzme obavezu da omogućiti ostvarivanje prava osobama sa invaliditetom.

Vasilika Hysi, predsjednica Pododbora za ljudska prava u Parlamentu Albanije se saglasila sa poslanicom Kuneva navodeći da su žene sa invaliditetom u Albaniji takođe višestruko diskriminisane. Smatra da je potrebno podstaći žene da se u većoj mjeri bore za ostvarivanje njihovih prava definisanih brojnim zakonima i strategijama. I pored dobrih zakona, suočavaju se sa problemima u njihovoj implementaciji. U skladu sa Zakonom o osobama sa invaliditetom donešenim 2015. godine uspostavljeno je Nacionalno vijeće za osobe sa invaliditetom. Radi stvaranja većih mogućnosti za zaposlenje osoba sa invaliditetom organizuju brojne kurseve stručnog usavršavanja ovih lica, ali se često dešava da objekti u kojima se organizuju obuke nijesu pristupačni. Iako je da je sve više djece sa smetnjama u razvoju uključeno u redovnu nastavu, njih 53% još uvijek ne pohađa redovni obrazovni sistem. Pokrenuta je inicijativa za podršku prilagođavanju radnih mjesta licima sa invaliditetom i poslodavcima se opredjeljuje po 800 eura za prilagođavanje radnih mjesta ovim licima. Ne primjenjuju se isti kriterijumi za zdravstveno i socijalno osiguranje za zaposlene žene sa invaliditetom i zaposlene muškarce sa invaliditetom. Poslodavci koji zapošljavaju paraplegičare plaćaju manje poreze.

Poslanica Hysi je zaključila da je potrebno mnogo više pažnje posvetiti ženama sa invaliditetom. Da bi se preduzimale dalje aktivnosti, potrebno je uspostaviti i adekvatnu bazu podataka i statističke podatke o ovim osobama. Neophodno je unaprijediti saradnju između državnih institucija i organizacija koje zastupaju lica sa invaliditetom i doprinijeti većem uključivanju osoba sa invaliditetom u procese odlučivanja.

Drugog dana Interparlamentarne konferencije održane su četiri panel diskusije.

Na temu **“Pristup Evropskog parlamenta u postupanju sa invaliditetom: Najbolje prakse”** govorio je Herwig Kaiser, generalni direktor za kadrovska pitanja u Evropskom parlamentu. Saopštio je da redovno izvještava o sprovođenju mjera koje se odnose na zaposlene osobe sa invaliditetom u Evropskom parlamentu i da će praćenje Rezolucije EP o primjeni Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom pokazati kako se u praksi primjenjuju mjere koje se odnose na zaštitu prava ovih lica. Naglasio je da su evropske institucije posvećene promociji jednakog tretmana za sve, kao i prilagođavanju radnih mjesta osobama sa invaliditetom. Evropski parlament želi da zadrži najbolje službenike, kao i da omogućiti odgovarajuće prakse za osobe sa invaliditetom.

Podsjetio je da je Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom za Evropsku uniju stupila na snagu 21. januara 2011. godine i da su od tada počeli sa implementacijom obaveza koje

su njome propisane. U pogledu poštovanja načela jednakog tretmana Evropski parlament preduzima aktivan pristup i skoncentrisan je na šest preporuka Komiteta UN za prava osoba sa invaliditetom kojima se od EU zahtijeva: omogućavanje razumnog smještaja za zaposlene osobe sa invaliditetom, omogućavanje pristupa pravdi, pristupa internet stranicama i laka dostupnost informacija, pristupačnost školama u državama članicama, sistem zdravstvene zaštite, povećanje zapošljivosti osoba sa invaliditetom i uključivanje predstavnika civilnog društva koji se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom.

Naglasio je da u tački 21 Rezolucije Evropski parlament poziva institucije da preduzmu mjere u području integracije osoba sa invaliditetom koje će drugima služiti kao primjer. S tim u vezi, naveo je da postoje dva programa pozitivnog djelovanja u Evropskom parlamentu i to za pripravnike i za stalno zaposlene. Realizuju program za pripravnike sa invaliditetom, dodjeljuju stipendije, a kada pripravnici budu primljeni obezbjeđuju im razuman smještaj. Propisano je da kandidati za pripravnike moraju imati najmanje 18 godina starosti, biti državljani EU i odlično poznavati jedan od službenih jezika EU. Svake godine prime oko 1600 lica u dvije grupe. Sada prate implementaciju tog programa.

Kada je riječ o programu za stalno zaposlene naveo je da je budžetski teret za prvu godinu preuzeo Direktorat za zaposlene koji je jedan od 13 direktorata u Evropskom parlamentu. Saopštio je da je 3 od 8 zaposlenih osoba sa invaliditetom tokom 2015. godine dobilo produženje ugovora po isteku prve godine. Naglasio je da ulažu velike napore da obezbijede transparentniji postupak zaposlenja. Generalni direktor za kadrovska pitanja u Evropskom parlamentu je istakao da po definiciji razumno prilagođavanje podrazumijeva neophodno i adekvatno modifikovanje i usklađivanje kojim se ne nameće nesrazmjerno, odnosno nepotrebno opterećenje, tamo gde je to u konkretnom slučaju potrebno, kako bi se obezbijedilo da osobe sa invaliditetom uživaju, odnosno ostvaruju ravnopravno sa drugima sva ljudska prava i osnovne slobode. Informisao je učesnike Konferencije da redovno vode diskusije o aktivnostima koje se preduzimaju na razumnom prilagođavanju radnog mjesta za lica sa invaliditetom. Zaključio je da institucije EU moraju biti primjer najbolje prakse kad je riječ o osiguranju razumnog prilagođavanja i pristupačnosti za svoje zaposlene, poslanike i pripravnike, što uključuje i prevođenje na znakovni jezik.

Tokom debate poslanica Velike narodne skupštine Turske Safak Pavey je upitala da li Evropski parlament prenosi svoja iskustva i prakse u ovoj oblasti parlamentima drugih država kako bi i oni slično djelovali. Herwig Kaiser, generalni direktor za kadrovska pitanja u EP je saopštio da su do sada aktivnosti uglavnom realizovali na nivou institucija Evropske unije, ali imaju određene kontakte i sa Savjetom Evrope.

Na panel diskusiji **“Razvijanje pristupa bez barijera uslugama prevoza za lica sa invaliditetom”** govorili su Marek Plura, poslanik Evropskog parlamenta, član Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove i Lirije Kajtazi, poslanica Skupštine Kosova, predsjednica Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije.

Marek Plura, član Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove je saopštio da oko 80 miliona ljudi u Evropskoj uniji ima neku vrstu invaliditeta, odnosno da 1 od 6 osoba u EU ima neki invaliditet. Naveo je da iz iskustva može reći da osobe sa invaliditetom koje koriste javni prevoz još uvijek nailaze na prepreke, o čemu se puno razgovaralo prilikom donošenja Evropskog akta o pristupačnosti. Naglasio je da je inkluzivno društvo ono koje osobama sa invaliditetom omogućava da u punoj mjeri uživaju njihova prava. Mišljenja je da treba preduzeti dodatne mjere kako bi se promovisala mobilnost lica sa invaliditetom. Smatra da se ne može govoriti ni o promociji turizma bez promocije mobilnosti i pristupačnosti saobraćaja za osobe sa invaliditetom. Pristup informacijama takođe je od ključnog značaja. Bitna je i dobra edukacija osoblja koje pruža

usluge osobama sa invaliditetom. Naglasio je da usluge i pomoć osobama sa invaliditetom treba da budu harmonizovane i jednoobrazne. U mnogim oblastima, kada je riječ o prilagođavanju usluga i proizvoda za osobe sa invaliditetom mogu se naći rješenja koja su prilično jednostavna i nijesu skupa. Saopštio je da je kao poslanik Parlamenta Poljske sa grupom kolega predložio zakon o znakovnom jeziku i da je u početku postojao snažan otpor dok je kasnije sistem funkcionisao bez problema.

Lirije Kajtazi, poslanica Skupštine Kosova, predsjednica Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije je saopštila da Kosovo u skladu sa Konvencijom UN preduzima aktivnosti na zaštiti prava osoba sa invaliditetom. Donijeli su Strategiju i Akcioni plan za period 2013-2023 čime je Vlada izrazila svoju opredijeljenost da ispuni obaveze iz Konvencije UN-a i obezbijedi jednaka prava osobama sa invaliditetom kao i ostalima. Strategijom su uspostavljene sektorske politike za sve institucije s akcentom na ključne oblasti definisane Evropskom strategijom za invaliditet, a Akcionim planom su definisali rokove za ispunjenje zacrtanih ciljeva. Jedna od oblasti definisanih Strategijom odnosi se na jednakost osoba sa invaliditetom u pogledu pristupa informacijama, komunikacijama, učešća u kulturnom životu, pristupa saobraćaju, informacionom sistemu i uslugama. Iako ima pozitivnih pomaka i određenog napretka, moraju preduzimati dalje aktivnosti na uklanjanju barijera u zapošljavanju, obrazovanju, zdravstvenim službama i infrastrukturi. To je konstatovano i u izvještajima Evropske komisije o Kosovu u periodu od 2013. do 2016. godine. Zakon o znakovnom jeziku je prioritetni zakonski akt koji treba da usvoje u narednom periodu, shodno odluci premijera.

U diskusiji su učestvovali: poslanik Skupštine Kosova Nenad Rašić, poslanik Evropskog parlamenta Marek Plura, poslanica Narodne skupštine Republike Srbije Ljupka Mihajlovska i poslanik Velike narodne skupštine Turske Serkan Bayram.

Poslanik Skupštine Kosova Nenad Rašić je upitao poslanika Pluru da li u Poljskoj postoji određena kvota za osobe sa invaliditetom koja im olakšava dobijanje statusa kandidata za poslanika ili sama stranka nakon izbora shodno osvojenim mandatima odlučuje o svojim poslanicima. Upitao je da li zna ko je glasao za njega, jesu li to osobe sa invaliditetom ili i drugi građani. Interesovalo ga je da li poslanik Plura ima savjete kako stimulisati lica sa invaliditetom da učestvuju u političkom životu i na izborima. Saopštio je da je kod njih izborna lista otvorena, ali na listi njegove partije nije bila nijedna osoba sa invaliditetom.

Poslanik Marek Plura je odgovorio da u Poljskoj nemaju kvote koje se tiču osoba sa invaliditetom koje su kandidati za poslanika, ali u oba doma poljskog Parlamenta ima nekoliko poslanika sa invaliditetom. Saopštio je da osobe sa invaliditetom mogu kvalitetno da obavljaju poslaničku funkciju. Kao poslanik u poljskom Parlamentu bavio se ne samo problemima osoba sa invaliditetom, već i drugim pitanjima, kao i svi ostali poslanici. Mišljenja je da ga osobe sa invaliditetom i njihove porodice ne glasaju u većem stepenu od ostalih građana.

Poslanica Narodne skupštine Republike Srbije Ljupka Mihajlovska je istakla potrebu učešća osoba sa invaliditetom u politici i s tim u vezi naglasila da političke partije treba da budu otvorene i prilagođene osobama sa invaliditetom kako bi se one više aktivirale u političkom životu. Takođe, naglasila je da osobe sa invaliditetom koje su politički angažovane imaju znanja i u drugim oblastima, pa njihovo političko angažovanje ne treba ograničiti isključivo na pitanje položaja osoba sa invaliditetom. Navela je da u Narodnoj skupštini Republike Srbije već drugi put postoji poslanik koji je lice sa invaliditetom iako je izborni sistem takav da birači ne glasaju za kandidate, već za partije.

Poslanik Velike narodne skupštine Turske Serkan Bayram, član Odbora za bezbjednost i obavještavanje smatra da treba preduzeti dodatne aktivnosti na integraciji osoba sa invaliditetom

u politički život i da Evropski parlament može da pomogne nacionalnim parlamentima u toj oblasti.

U okviru panel diskusije **“Finansiranje programa za lica sa invaliditetom: Evropski strukturni i investicioni fond”** govorila je Olga Sehnalova, poslanica Evropskog parlamenta, članica Odbora za unutrašnje tržište i zaštitu potrošača. Saopštila je da dolazi iz Češke i da su njihova iskustva u finansiranju projekata za osobe sa invaliditetom slična iskustvima koja je predstavio poslanik Marek Plura. Iako su jednakost i nediskriminacija fundamentalne vrijednosti Evropske unije, u praksi, osobe sa invaliditetom se veoma često suočavaju sa siromaštvom i socijalnom isključenošću. Smatra da Evropska unija kroz strukturne fondove može značajno da pomogne poboljšanju položaja osoba sa invaliditetom. Primijetne su značajne promjene u sistemu obrazovanja, kao i povećanje nivoa informisanosti i svijesti o pravima osoba sa invaliditetom. Poslanica Selhanova je saopštila da su u početku u Evropskoj uniji mnogi projekti za osobe sa invaliditetom bili kratkoročni, jer nije postojalo dugoročno planiranje. Korak naprijed je ostvaren formiranjem Zajednice za socijalne usluge. Evropski socijalni fond je glavni za unapređenje pristupa zapošljavanju i za socijalnu inkluziju osoba sa invaliditetom. Selhanova je navela da Češka može da koristi 3,3 milijarde eura iz ovog Fonda. Ukoliko EU ocijeni da se sredstva nenamjenski troše i da se ne poštuju pravila može povući ta sredstva. Zaključila je da je Evropskom strategijom za osobe sa invaliditetom definisana obaveza uključivanja prava osoba sa invaliditetom u rad svih institucija.

U završnom panelu Internacionalne konferencije na temu **“Popularizovanje prava lica sa invaliditetom”** govorili su Albana Vokshi, poslanica Parlamenta Albanije, predsjednica Odbora za rad, socijalna pitanja i zdravlje i Rosa Esteras Ferragut, poslanica Evropskog parlamenta, članica Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove.

Poslanica Parlamenta Albanije Albana Vokshi je navela da je od 2013. godine partija kojoj pripada u opoziciji, ali dobro saraduju sa vlašću, posebno prilikom rasprave o zakonima koji se tiču poboljšanja položaja ranjivih grupa. Informisala je da su 2013. osnovali Alijansu žena članica Parlamenta koja uspješno djeluje, jer se poslanice dogovore o mnogim pitanjima o kojima poslanici nijesu uspjeli. Donijeli su značajne zakone koji se odnose na zaštitu žena, djece i lica sa invaliditetom. Imajući u vidu podatak sa popisa stanovništva da 6,2% stanovnika Albanije ima neku vrstu invaliditeta, u obavezi su da konstantno preduzimaju aktivnosti na poboljšanju njihovog položaja. Podsjetila je da je Albanija ratifikovala Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom, Povelju o ljudskim pravima i Evropsku socijalnu povelju. Takođe, donijeli su i niz zakona kojima nastoje da poboljšaju položaj osoba sa invaliditetom. Veći broj institucija štiti njihova prava, među kojima su: Ombudsman, Povjerenik za zaštitu od diskriminacije i sudovi koji im pružaju besplatnu pravnu pomoć.

U svakodnevnom životu osobe sa invaliditetom se još uvijek suočavaju sa problemima. Poslanica Vokshi je ukazala da je proces deinstitucionalizacije u Albaniji dugo trajao, naglašavajući da je veoma važno da osobe sa invaliditetom napuste domove i budu dio zajednice. Do nedavno mali broj službi je bio pristupačan za osobe sa invaliditetom tako da je značajan broj ovih lica zavisio od drugih. Planiraju da ulože napore na podsticanju uključivanja osoba sa invaliditetom u politički život.

Kada je riječ o pristupačnosti, postoje brojni izazovi. Ministarstvo zdravlja je nedavno donijelo odluku da bi svi domovi zdravlja trebalo da budu pristupačni. Utvrđeno je da novi objekti mogu dobiti upotrebnu dozvolu tek kada obezbijede pristup za lica sa invaliditetom. Za sada su samo pojedine zgrade vladinih institucija obezbijedile pristup za ova lica. Većina turističkih objekata nije pristupačna, kao ni javni prevoz. U vezi sa pristupom informacijama, poslanica

Vokshi je saopštila da ne postoje školski udžbenici na Brajevom pismu, a internet stranice Vlade nijesu pristupačne, dok se na nacionalnoj televiziji emituje samo jedna desetominutna emisija na gestovnom jeziku. Iako je učešće u političkom životu države od ključnog značaja za ostvarivanje prava osoba sa invaliditetom, u Albaniji nema nijednog poslanika sa invaliditetom, a samo jedan pomoćnik ministra je lice sa invaliditetom. Od kandidata za funkciju Ombudsmana, jedno je lice sa invaliditetom. Pravo lica sa invaliditetom na zapošljavanje i uključivanje u sve sfere života se ostvaruje sporo. Iako je Zakonom propisana obaveza da u javnom i privatnom sektoru jedno od 25 zaposlenih treba da bude osoba sa invaliditetom, u praksi se to ne poštuje i ne postoje mehanizmi podsticaja za poslodavce koji bi zaposlili ova lica. Navela je da je samo 55,6% osoba sa invaliditetom starijih od 15 godina završilo srednju školu. Zaključila je da u prethodnim godinama jeste ostvaren određeni napredak u ovoj oblasti, naročito u zakonodavnom segmentu, ali je u narednom periodu potrebno nastaviti sa preduzimanjem dodatnih aktivnosti.

Poslanica Vokshi je informisala da će za šest mjeseci u Albaniji biti održani parlamentarni izbori tako da se sada uglavnom bave predizbornim aktivnostima.

Poslanica Evropskog parlamenta, članica Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove i Odbora za peticije Rosa Esteras Ferragut je još jednom podsjetila da su ljudska prava osnovne vrijednosti Evropske unije, odnosno da su u srcu institucija EU. Prava osoba sa invaliditetom zagarantovana su osnovnim dokumentima Evropske unije, Lisabonskim ugovorom i Ugovorom iz Nice. Posebno bitnim smatra to što je Evropska unija prva supranacionalna organizacija koja je ratifikovala Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom i obavezala se da će djelovati u skladu sa njom. Podsjetila je da je Komitet UN za prava osoba sa invaliditetom preporučio Evropskoj uniji da uspostavi institucionalnu koordinaciju za primjenu navedene Konvencije. Evropska strategija za invaliditet promoviše učešće osoba sa invaliditetom u obrazovanju, zapošljavanju i socijalnoj zaštiti. Mišljenja je da je usvajanje Evropskog akta o pristupačnosti proizvoda i usluga ključno za poboljšanje kvaliteta života osoba sa invaliditetom, poboljšanje funkcionisanja unutrašnjeg tržišta i olakšavanje pristupa beneficijama za ove osobe. Ovaj Akt je primjer onoga zbog čega je EU različita od drugih internacionalnih tijela, a povećanje pristupačnosti biće finansirano iz strukturnih fondova za period 2014-2020.

Poslanica Ferragut je ukazala na važnost inkluzije navodeći da se tako mogu obogatiti oni koji nemaju invaliditet, a licima sa invaliditetom se daje dodatni podstrek. Saopštila je da je saradnja Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove i Odbora za peticije sa civilnim društvom koje se bavi pravima lica sa invaliditetom dobra i da imaju sastanke na mjesečnom nivou.

U raspravi su učestvovali: Mytaher Haskuka, član Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova, Rosa Esteras Ferragut, poslanica Evropskog parlamenta, članica Odbora za zapošljavanje i socijalne poslove, Lirije Kajtazi, predsjednica Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova i Helga Stevens, poslanica Evropskog parlamenta.

Mytaher Haskuka, član Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova je upitao poslanicu Ferragut koje vrste sastanaka organizuju sa organizacijama koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom. Poslanica Ferragut je odgovorila da skoro svakog mjeseca organizuju sastanak sa organizacijama koje se bave zaštitom prava osoba sa invaliditetom, kao i sa predstavnicima Evropskog foruma za invaliditet. Bave se analizom primjene direktiva, Akta o pristupačnosti proizvoda i usluga i Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom. Sastanci su im važni radi dobijanja informacija iz prve ruke o tome sa kojim problemima se osobe sa invaliditetom suočavaju.

Lirije Kajtazi, predsjednica Odbora za ljudska prava, rodnu ravnopravnost, nestala lica i peticije Parlamenta Kosova je saopštila da sve zemlje Jugoistočne Evrope imaju teškoće u obezbjeđivanju socijalnih usluga za osobe sa invaliditetom, jer takve usluge najčešće pružaju država i nevladine organizacije. Upitala je kako se te usluge obezbjeđuju u EU i da li postoji model za zadovoljenje potreba osoba sa invaliditetom.

Helga Stevens, poslanica Evropskog parlamenta je odgovorila da ne postoji model, već treba objektivno sagledati situaciju i na osnovu najboljih praksi izraditi sistem koji će funkcionisati u svakoj državi pojedinačno.

U završnoj riječi poslanica Helga Stevens je zaključila da je invaliditet povezan sa barijerama i stavovima, pa je neophodno raditi na njihovoj eliminaciji u svim oblastima. Mijenjanje stavova je dugotrajan proces i svi zajedno treba da budemo posvećeni promjenama. S obzirom da 10-15% ukupne populacije čine osobe sa invaliditetom smatra da im treba pružiti podršku kako bi mogli biti korisni članovi društva. Navela je da je OEBS-ODIHR ranije ove godine pokrenuo projekat za promociju većeg uključivanja osoba sa invaliditetom u javni, a time i politički život.

Poslanica Stevens je naglasila da je Konvencija UN o pravima osoba sa invaliditetom vodič na putu integracije osoba sa invaliditetom i treba da bude instrument za unapređenje njihovog položaja. Preporučila je svim učesnicima Konferencije da dobro prouče ovu Konvenciju kako bi je u realnosti sprovodili. Veoma je važno uspostavljanje saradnje među državama. Poslanica Stevens je podsjetila da u Evropskom parlamentu djeluje Interpolitička grupa za osobe sa invaliditetom, dok postoji i Mreža za Konvenciju UN o pravima osoba sa invaliditetom koje, uz učešće brojnih subjekata na širem nivou, sagledavaju problem osoba sa invaliditetom. Njena preporuka je da se slične mreže formiraju i u zemljama proširenja Evropske unije.

Na samom kraju Interpalamentarne konferencije ocijenjeno je da je razmjena iskustava sa poslanicima Evropskog parlamenta, kao i međusobna saradnja parlamenata zemalja Zapadnog Balkana veoma važna na putu ka Evropskoj uniji.

SEKRETAR ODBORA

Slava Burić

PREDSJEDNIK ODBORA

dr Halil Duković